

Cilt: 4 Sayı: 7 Ocak 2016 / Volume: 4 Issue: 7 January 2016

**TBMM'DEKİ İLK KADIN MİLLETVEKİLLERİNDEN ESMA NAYMAN
VE MECLİSTEKİ FAALİYETLERİ**

**The First Woman Deputy in TBMM of Esma Nayman And Activities on
Parliamentary**

Erdem ÇANAK*

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde emperyalist devletlere karşı verilen bir bağımsızlık mücadelesi neticesinde kurulmuştur. Bu nedenle Atatürk, bağımsızlık mücadelesinin kazanılmasından sonra ülkeyi muasır medeniyetler seviyesine çıkarmak için bir dizi inkılâp gerçekleştirmiştir. İnkılâpları yaparken ülkesinin bağımsızlığı için varını yoğunu ortaya koyarak mücadele etmiş olan Türk kadınına da unutmamıştır. Bu bağlamda kadınlara, çeşitli hakların yanı sıra 1934 yılında da milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Türk kadınının ülke yönetiminde söz sahibi olmasını sağlayan bu inkılâp doğrultusunda, 1935 milletvekili seçiminde kadınlara da aday listelerinde yer verilmiştir. Seçim sonucunda ise 17 kadın milletvekili olarak meclise girmeye hak kazanmıştır. Bunlara kısa bir süre sonra gerçekleştirilen ara seçimle bir kadın milletvekili daha katılmıştır. Böylece, 1935-1939 yılları arasında görev yapmış olan V. Dönem TBMM'de 18 kadın milletvekili yer almıştır. Bu kadınlardan birisi de Seyhan milletvekili Esma Nayman'dır. Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın milletvekillerinden olan Esma Nayman ile meclisteki faaliyetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Esma Nayman, 1935 Milletvekili Seçimi, Adana, Seyhan.

ABSTRACT

Republic of Turkey, was established as a result of a struggle for independence against the imperialist states under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk. Therefore Atatürk, after winning the struggle for independence undertook a series of reforms to remove the country level of contemporary civilization. While the reforms have for the independence of the country which has struggled putting forth intense forget the Turkish woman. In this context women, as well as the various rights and are given the right to vote of choosing a deputy in 1934. In line with these

* Yrd. Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
ecanak@cu.edu.tr

reforms enabling the country to have a say in the management of Turkish women, it has been in place in the list of candidates in the parliamentary elections in 1935 women. She has earned the right to enter the elections with 17 women deputies in parliament. These, shortly after an election held with more women deputies attended the meeting. Thus who served 18 women deputies in Parliament took place of V. period between year 1935-1939. One of these women is also deputy Seyhan Esmâ Nayman. In this study, were discussed first Esmâ Nayman activities of women parliamentarians in the parliament with the Republic of Turkey.

Keywords: Esmâ Nayman, Parliamentary Elections at 1935, Adana, Seyhan.

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilanı sonrasında gerçekleştirilen inkılaplardan birisi de Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının verilmesidir. Bu hakkın elde edilmesinde ise bilhassa eğitimli kadınlar aktif rol oynamıştır. Dolayısıyla sürecin temelleri Tanzimat döneminde kızlara yönelik olarak açılan eğitim müesseselerine kadar gitmektedir. Buna göre kızlar, ilk defa bu döneme tesadüf eden 1843 yılında Tıbbiye Mektebi bünyesinde ebelik eğitimi almaya başlamışlardır. Bundan kısa bir süre sonra da kızlara mahsus sanayi mektepleri ile öğretmen okulları açılmıştır. Mesleki eğitim veren bu okulların yanı sıra 1859 yılında ilk kız rüştiyesi, 1911 yılında ise İstanbul İnas İdâdisi faaliyete geçmiştir. Ancak bu idâdi, 1913 yılında kızlar için sultanîyeye dönüştürülmüştür. Kızların yükseköğretim görmesine yönelik ilk gelişme ise 1914 yılında meydana gelmiştir. Bu bağlamda ilk defa 5 Şubat 1914 tarihinde İstanbul Darülfünûnu'nda kızlara mahsus dersler verilmeye başlanmış, 12 Eylül 1914 tarihinde de müstakil bir binada müstakil bir kadro ile İnas Darülfünûnu kurulmuştur.¹ Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadınlara verilen siyasal hakların elde edilmesinde de bu dönem yetişmiş olan kadınların vermiş olduğu mücadele etkili olmuştur.

Kızların eğitim seviyesinin yükselmesinin yanı sıra iş hayatına atılmalarını da sağlayan bu okullar, onların toplumsal hayattaki konumunu da etkilemiştir. Bilhassa II. Meşrutiyet döneminde görülen bu gelişmelerde dönemin özgürlükçü ortamının da büyük etkisi olmuştur. Hatta ilk defa bu dönem yayınlanmaya başlayan kendilerine özel dergi ve mecmualar yoluyla batılı kadınları daha yakından tanıma imkânı bulan Türk kadını, toplum içerisindeki konumunu sorgulamaya başlamıştır.² Bunun yanı sıra gelişen sosyo-ekonomik durumlarından dolayı sosyal hayatta daha fazla yer almaya başlamışlar, haklarını savunmak maksadıyla da birçok dernek kurmuşlardır.³

¹Şefika Kurnaz, “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadınların Eğitimi”, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/14.htm. Erişim Tarihi: 08.01.2016.

² Semra Gökçimen, “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi”, **Yasama Dergisi**, S.10 (Eylül-Aralık 2008), s.9-11.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, C.I, İletişim Yayınları, İstanbul 1998, s.503-509.

Osmanlı'nın son döneminde meydana gelen Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve İstiklâl Harbi gibi gelişmeler de kadınların toplumsal durumunu etkilemiştir. Bu bağlamda savaflara iştirak etmiş olan erkeklerin bırakmış olduğu bazı memuriyetlere kadınlar tayin olunmuştur. Hatta kadınlar, savaflardan dolayı azalan erkek nüfusunun etkisiyle çalışma hayatında daha fazla yer almaya başlamışlardır.

İstiklâl Harbi'nin kazanılmasından sonra bir taraftan aileleriyle ilgilenerek gelecek neslin sağlıklı bir şekilde yetişmesi için çaba göstermiş olan kadınlar, bir taraftan da ülkelerine daha faydalı olmak adına kendilerini yetiştirmeye gayret sarf etmişlerdir.⁴ Bunun yanı sıra Osmanlı'nın son döneminde görülen sosyal ve iktisadi durumlarındaki değişimin etkisiyle yaşadıkları mahallenin, şehrin ve ülkenin yönetiminde de söz sahibi olmak istemişlerdir. Cumhuriyet döneminde elde ettikleri siyasal hakları da bu amaçları doğrultusundaki mücadeleleri neticesinde kazanmışlardır.⁵ Ancak rejimle ilgili yapılması gereken öncelikli inkılaplardan dolayı kadınların siyasal taleplerine yönelik düzenlemeler bir süre ertelenmiştir. Bu yöndeki ilk somut gelişme ise 1930'lı yılların başında meydana gelmiştir. Bu dönem yapılan düzenlemelerle birlikte de yaşadıkları şehrin ve ülkenin idaresinde söz sahibi olmuşlardır. Fakat bu hakkı elde ederken ciddi bir mücadele vermek zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte elde ettikleri siyasal kazanımlar açısından dünyanın birçok modern ülkesinde yaşayan kadınlardan çok daha önce bu haklara sahip olmuşlardır.

Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesi

Türk kadınının İstiklâl Harbi esnasında vermiş olduğu mücadelenin ve dolayısıyla ülkenin bağımsızlığını kazanmasındaki rolünün farkında olan Mustafa Kemal Atatürk, 21 Mart 1923 tarihinde Hilâl-i Ahmer Konya Şubesi kadınlar

⁴ Bu kadınlardan birisi de Cumhuriyetin ilk yıllarında Adana'da Kız Muallim Mektebi Müdürü olarak çalıştıktan sonra lisansüstü eğitim yapmak üzere Fransa'ya gitmiş olan Remziye Hisar'dır. Türkiye'de kimya dalında yetişmiş ilk kadın profesör olan Remziye Hanım, Adana'da görev yaptığı yıllarda öğretmenlerin içinde bulunduğu durum ile dönemin çalışma koşullarının zorluğunu şu cümlelerle açıklamıştır: "*Adana'ya gittiğim zaman okul binası son derece bakımsız, harap bir haldeydi. Camları kırık, eşyası, hatta sobası bile yoktu... Türkçe hocası Şaziment Hanımdan başka öğretmen de yoktu. Matematik dersi verecek kimse bulunamadığı için bu dersin öğretmenliğini de ben üstlendim. Böylece iki sınıf ile tedrisata başladık. İkinci gurbetim Adana oldu. Hem çocuklarımın hasreti hem de postayı beklemek hasreti vardı. Bunlara bir de mali sıkıntı eklenmişti. O sıralarda mektepler muhasebe-i hususiyeye bağlıydı. Yani umumi maaşa tâbi değildik. Maaş almak için hasat mevsimini beklemek gerekiyordu. O süre zarfında kapıcının lütfuna kaldık. Bakkaldan bize aldığı veresiye ile yaşayabiliyorduk". <http://www.biltek.tubitak.gov.tr/bilgipaket/biliminsanlari/turkbilimadami/S-333-56.pdf> Erişim tarihi: 01.11.2015.*

⁵ Ayten Sezer, "*Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Faaliyetleri*", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S.42 (Kasım 1998), s.889-905.

kolunun onuruna düzenlemiş olduğu çayda bu hususla ilgili duygu ve düşüncelerini şu sözlerle dile getirmiştir.⁶

“Bu son senelerin inkılâp hayatında o hummalı fedakârlıklarla dolu mücadele hayatında, milleti ölümden kurtararak istiklâle götüren azim ve faaliyet hayatında her millet ferdinin çalışması, gayreti, himmeti, fedakârlığı vardır. Bu arada en çok tebci ile yâd olunacak, daima şükran ile tekrar edilecek bir himmet vardır ki o da Anadolu kadınının göstermiş olduğu çok ulvi, çok yüksek, çok değerli fedakârlıktır. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde Anadolu köylü kadının üzerinde kadın çalışmasını zikretmek imkânı yoktur. Dünyada hiçbir milletin kadını “Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi zafere ve kurtuluşa götürmekte Anadolu kadınından daha fazla çalıştım” diyemez...”

Hanımlar ve Efendiler;

Kadınlarımız aslında toplum hayatında erkeklerimizle her vakit yan yana yaşadılar. Bugün değil, eskiden beri, uzun zamanlardan beri, kadınlarımız erkeklerle baş başa mücadele hayatında, hayat-ı maişette erkeklerimizden yarım adım geri kalmayarak yürüdüler. Belki erkeklerimiz memleketi istila eden düşmana karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında ispat-ı vücud ettiler. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat membalarını kadınlarımız işletmiştir. Memleketin asıl varlığını hazırlayan kadınlarımız olmuş ve kadınlarımız olmaktadır. Kimse inkâr edemez ki bu harpte ve ondan evvelki harplerde milletin hayat yeteneklerini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, mahsulâtı pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tüttüren, bütün bunlarla beraber, sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin mühimmatını taşıyan hep onlar, hep o ulvi, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Binaenaleyh hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle ebediyen taziz ve takdis edelim”.

Atatürk'ün Türk kadınına takdir eden bu konuşmasına rağmen kadınlar, Osmanlı'da parlamenter sistemin başladığı 1876 yılından Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar seçme ve seçilme hakkına sahip olmamışlardır.⁷ Bu yönede ilk adım ise

⁶ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II (1906-1938), Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1997, s.151-157; Mehmet Önder, Atatürk Konya'da, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1989, s.41-42.

⁷ Mehmet Biçici, “Gaziantep Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1923-1950)”, *Asia Minor Studies*, S.5 (Ocak 2015), s.16. 1877 yılındaki seçim yedi maddeden müteşekkil “Meclis-i Umumi'nin Suret-i İntihabına ve Tayinine Dair Talimat-ı Muvakkate” göre yapılmıştır. Selda Kılıç, “1876 Meclis-i Mebusanı ve Seçim Hazırlıkları”, *OTAM*, S.30 (2011), s.28. Osmanlı'daki ilk seçim yasası ise 1877 yılında İkinci Osmanlı Meclis-i Mebusanı tarafından yapılmıştır. Bu yasaya göre her sancak bir seçim çevresi olarak kabul edilmiş, oy vermek için de 25 yaşını doldurmuş olmak, devlete vergi vermek, siyasi suçlu olmamak, seçildiği yerin halkından olmak gibi şartları taşımak gerekmiş ve seçimlerin iki dereceli olarak yapılması öngörülmüştür. İlk defa 1908 yılındaki seçimde uygulanmış olan kanun, yapılan küçük değişikliklerle birlikte 1943 yılına kadar uygulamada kalmıştır. Bu esnada genellikle seçme-seçilme yaşı ve şartlarıyla ilgili birtakım düzenlemeler yapılmış, kadınların seçme ve

Atatürk'ün konuşmasından kısa bir süre sonra atılmıştır. Buna göre Birinci Meclisin işlevini tamamlaması üzerine 1 Nisan 1923 tarihinde seçim kararı alınmıştır. Bu esnada mevcut seçim yasasının bazı maddelerinin değiştirilmesiyle ilgili kanun tasarısı görüşülürken kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesine yönelik bazı düzenlemeler de gündeme gelmiştir. Ancak uzun tartışmalardan sonra yasal mevzuatın kadınların oy vermesine engel olduğu gerekçe gösterilerek kadınlara yönelik herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.⁸ Bunun üzerine kadınlar, 15 Haziran 1923 tarihinde Nezihe Muhiddin'in başkanlığında "*Kadınlar Halk Fırkası*"nı kurmaya karar vermişler, ertesi günde kuruluş dilekçelerini İstanbul Valiliğine vermişlerdir.⁹

Kadınlar Halk Fırkası her ne kadar fırka adını taşıyorsa da öncelikle kadınların toplumsallaşma ve eğitim sorunuyla ilgilenmiştir. Fırkanın amaçları da genel olarak şu şekilde ifade edilmiştir: "*Muhterem heyetin her şeyden evvel emeli kadınlık âlemini bu harekete muktedir bir dereceye terfi ettirmek ve bilhassa memleketin içtimai ve iktisadi terakki gayelerinin tahakkukunu temin etmektir. Bunun için bidayette kadınları tenvir, onları müstakbel vazifelerine ihzar etmek arzusundadır. Bu vazifeler ise evvela analık ve sonra da aile kadını vazifeleridir.*"¹⁰

Fırka ikinci başkanı Nimet Remide ise verdiği bir demeçte fırkanın Anadolu'da cehalet ve taassupla mücadele edeceğini ifade etmiştir. Fırka genel sekreteri Şükûfe Nihal ise firkaya daha geniş bir uğraş alanı çizerek kadının siyasal haklarını savunmuştur.¹¹ Ancak fırkanın öncelikli hedefi kadınların eğitilmesi sorunu olmuş, siyasi hedefler ise daha sonra gelmiştir.

Kadınların fırka kurmaya yönelik başvurularına cevap ise sekiz ay sonra verilmiştir. Buna göre açıklanmayan bazı düşünceler nedeniyle fırkanın kurulmasına izin verilmemiştir. Nezihe Muhiddin ise kadınların siyasal haklara sahip olmadıkları için parti kurlmalarına izin verilmediğini belirtmiştir. Buna rağmen faaliyetlerine devam eden kadınlar öncelikle fırkanın uygun bulunmayan bazı maddelerini değiştirmişler, 7 Şubat 1924 tarihinde de Kadın Birliği'ni kurarak çalışmalarına

seçilmesine yönelik herhangi bir düzenleme ise yapılmamıştır. 1923 yılında gündeme gelen değişiklik önerisi ise sonuçsuz kalmıştır. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Güvenir, "*Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama*", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.37, S.1 (1982), s.215-250; Cemal Avcı, **III. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000; Tevfik Çavdar, **Müntehib-i Sani'den Seçmene**, V Yayınları, Ankara 1987; İhsan Güneş, "*1923 Seçimlerinde Oylar Nasıl Kullanıldı*", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Muammer Aksoy'a Armağan, C.XLVI (Ocak-Haziran 1991), s.253-264; TÜİK, **Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011**, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara 2012.

⁸ Söz konusu tartışmalar için bkz. **TBMMZC**, 1. Devre, 4. İçtima, Cilt: 28, s.326-330.

⁹ Yaprak Zihnioğlu, **Kadınsız İnkılâp, Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği**, Metis Yayınları, İstanbul 2003, s.127.

¹⁰ Zafer Toprak, "*Halk Fırkasından Önce Kurulan Parti, Kadınlar Halk Fırkası*", **Tarih ve Toplum**, S.51 (Mart 1988), s.30.

¹¹ Toprak, **a.g.m.**, s.31. Şükûfe Nihal hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hülya Argunşah, **Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal**, Timaş Yayınları, Ankara 2002.

devam etmişlerdir.¹² Bununla birlikte siyasal taleplerinden de vazgeçmemişlerdir. Nitekim 1927 Martındaki kongrede birlik tüzüğüne kadınların siyasal hakları için çalışılacağına dair bir de madde eklemişlerdir. Bunun yanı sıra aynı yıl yapılacak olan seçimlere katılma konusunu da ciddi bir şekilde tartışmışlardır. Fakat Anayasada kadınların seçime katılmalarını sağlayan herhangi bir hükmün olmamasından dolayı bu tartışmalar sonuçsuz kalmıştır. Ancak bu tartışmalar sırasında Nezihe Muhiddin'in görüşlerinde ısrar ederek geri adım atmaması bazı birlik üyelerinin tepkisini çekmiştir. Bu tepki ise yönetim değişikliğine neden olmuştur. Yeni yönetimle birlikte de Nezihe Muhiddin birlikten ihraç edilmiştir.¹³

Kadınların siyasal haklarına yönelik mücadeleleri ise çok geçmeden sonuçlarını vermeye başlamıştır. Bu doğrultuda 3 Nisan 1930 tarihli Belediye Kanunu ile belediye seçimlerinde¹⁴, 26 Ekim 1933 tarihinde ise muhtar ve ihtiyar meclisi seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.¹⁵ İsmet İnönü ve arkadaşlarının vermiş olduğu 1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesiyle ilgili kanun teklifinin 5 Aralık 1934 tarihinde yasalaşmasıyla birlikte de milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir.¹⁶ Bu düzenlemelerle birlikte kadınlar, en küçük idari birimden milletin en üst temsil makamı olan TBMM'nin oluşumuna kadar her noktada söz sahibi olmuştur. Bu durum onların bilhassa kendi haklarını savunmaları ve toplum içerisinde birey olarak var olma mücadelelerinde önemli kazanımlar elde etmelerini sağlamanın yanı sıra seslerini daha gür bir şekilde dile getirebilmelerine de imkân sağlamıştır.

TBMM'ne Seçilen İlk Kadın Milletvekilleri

5 Aralık 1934 tarihli kanunla milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde eden kadınlar, gelişmeyi büyük bir memnuniyetle karşılamışlardır.¹⁷ Hatta bazı Ankaralı kadınlar, 6 Aralık günü Atatürk başta olmak üzere diğer devlet büyüklerine teşekkür için halkevinde bir toplantı düzenlemişler, toplantı sonrasında da meclise

¹² Zihnioğlu, **a.g.e.**, s.147-148; Cemile Şahin, **Türk Parlamentosunda Kadın Milletvekilleri (1935-2007)**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2010, s.18-20.

¹³ Zihnioğlu, **a.g.e.**, s.244-245; Gürcan Bozkır, "*Türk Kadın Birliği*", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları**, S.9-10 (2000), s.102-105.

¹⁴ Düzenleme ilk defa 1930 yılındaki seçimde uygulanmıştır. Bu seçimde Kadınlar Birliği eski başkanı Nezihe Muhiddin Serbest Cumhuriyet Fırkası tarafından Beyoğlu'ndan, birliğin o dönemki başkanı olan Latife Bekir ise Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından Fatih'ten şehir meclisine aday gösterilmiştir. Mete Tunçay, **T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması**, Cem Yayınevi, İstanbul 1992, s.513, 516. Nezihe Muhiddin 1935 yılındaki milletvekilliği seçiminde bağımsız aday olmuş ise de seçilememiştir. Zihnioğlu, **a.g.e.**, s.248.

¹⁵ Bu hak, 1924 tarihli Köy Kanunu'nda yapılan değişikliklerle verilmiştir. **Resmî Gazete**, S.2540 (28 Teşrinievvel 1933), s.3183.

¹⁶ **Resmî Gazete**, S.2877 (11 Kânunuevvel 1934), s.4521.

¹⁷ "Türk Kadınlığı Sevinç ve Heyecan İçinde", **Cumhuriyet**, 6 Birincikanun 1934.

Tbmm'deki İlk Kadın Milletvekillerinden Esmâ Nayman ve Meclisteki Faaliyetleri / Erdem ÇANAK

giderek memnuniyetlerini dile getirmişlerdir.¹⁸ İstanbul'daki kadınlar ise Beyazıt Meydanı'nda miting yapmışlar, akabinde de Taksim'e doğru yürümüşlerdir.¹⁹

Kadınların düzenlemeyi müteakiben ilk iştirak ettiği milletvekili seçimi ise 8 Şubat 1935 tarihinde gerçekleştirilmiştir. İki dereceli seçim sistemine göre yapılmış olan seçime gerek müntehibi sani (ikinci seçmen), gerekse milletvekili adayı olarak kadınların ilgisi ve katılımı oldukça fazla olmuştur.²⁰ Seçim sonucunda ise 17'si kadın olmak üzere 399 milletvekili seçilmiştir.²¹ Ancak çeşitli gerekçelerle boşalan milletvekillikleri için 1936 yılında yapılan ara seçimde Çankırı'dan emekli öğretmen Hatice Özgener'in de milletvekili seçilmesiyle birlikte meclisteki kadın milletvekili sayısı 18'e yükselmiştir. İlk kadın milletvekillerinin adları ve seçildikleri vilâyetler ise şu şekilde olmuştur:²²

Adı-Soyadı	Seçildiği Vilâyet	Adı-Soyadı	Seçildiği Vilâyet
Emine Mebrure Gönenç	Afyonkarahisar	Fakihe Öymen	İstanbul
Hatı Çırpan/Satı Çırpanoğlu	Ankara	Benal Zübeyde Arıman	İzmir
Saadet Türkan Baştuğ Örs	Antalya	Ferruh(a) Güpgüp	Kayseri
Sabiha Gökçül Erbay	Balıkesir	Bediz Morova	Konya
Şekibe İnsel	Bursa	Mihri İffet Pektaş	Malatya
Hatice Özgener	Çankırı	Ayşe Meliha Ulaş	Samsun
Hafize Huriye Öniz	Diyarbakır	Esmâ Nayman	Seyhan
Fatma Memik	Edirne	Hatice Sabiha Görkey	Sivas
Nakiye Elgün	Erzurum	Ayşe Seniha Hızal	Trabzon

Tablodan ilk kadın milletvekillerinin Türkiye'nin farklı bölgelerinden ve vilâyetlerinden seçildiği görülmektedir. Bu durum ülkenin değişik yerlerinde yaşayan kadınların yaşadıkları farklı sıkıntıların hemcinsleri tarafından mecliste dile getirilmesi açısından da faydalı olmuştur. Seçim neticesinde TBMM'ye girmeye hak kazanmış olan kadın milletvekillerinden birisi de Seyhan'dan seçilmiş olan Esmâ Nayman'dır. Bu çalışmanın konusunu da adı geçen milletvekili oluşturmaktadır.

¹⁸ "Atatürk'e Teşekkür", **Akşam**, 7 Kânunuevvel 1934; "Türk Kadınının Sevinci", **Cumhuriyet**, 7 Birincikanun 1934; "Türk Kadınlığının Bayram Günü", **Ulus**, 7 İlkânun 1934; "Yurdun Her Yönünde Türk Kadını Bayram Ediyor", **Ulus**, 8 İlkânun 1934.

¹⁹ "Kadınlarımız Bugün Miting Yapıyorlar", **Akşam**, 7 Kânunuevvel 1934; "Kadınlığın Kutlu Sesi", **Cumhuriyet**, 8 Birincikanun 1934; "Dün Memleketin Her Tarafında Kadınlar Bayram Yaptılar", **Akşam**, 8 Kânunuevvel 1934.

²⁰ "Saylav Seçimi Dün Bitti", **Cumhuriyet**, 9 Şubat 1935.

²¹ 17'si kadın olmak üzere 386'sı oybirliğiyle, 13 bağımsız aday ise oy çokluğuyla seçilmiştir. "Fırka Namzedleri Her Tarafa İttifakla Saylav Seçildiler", **Akşam**, 9 Şubat 1935.

²² **TBMM Albümü (1920-2010)**, C.I (1920-1950), Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara 2010; İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi, V. Dönem (1935-1939)**, C.II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 2001; Sezer, **a.g.m.**, s.889-905.

Esmâ Nayman

Hayatı

Girit Valiliğinin yanı sıra sadrazamlık da yapmış olan Giritli Mustafa Naili Paşa'nın torunudur. 1889 yılında İstanbul'da doğmuştur. Lise mezunu olup İngilizce, Fransızca ve Rumca bilmektedir. 1917-1924 yılları arasında yedi yıl süreyle Bezmialem Kız Lisesi'nde Fransızca öğretmenliği yapmıştır. 1927 yılında Adanalı avukat Zihni Bey ile evlenerek Adana'ya yerleşmiştir.²³ Şehre yerleştikten bir süre sonra belediye meclisi üyeliğine seçilmiştir. Bu görevini sürdürdüğü sırada Atatürk'ün onayıyla milletvekili adayı yapılmıştır.²⁴ 8 Şubat 1935 tarihinde gerçekleşen seçimler neticesinde vilayet genelinde seçime iştirak eden 751 ikinci seçmenin (121'i kadın, 630'u erkek) oylarıyla ittifakla milletvekili seçilmiştir.²⁵ 1946 yılında Anadolu Ajansı'nda Fransızca ve İngilizce mütercimliği yapmıştır. Milletlerarası Kadınlar Konseyi üyesi olmasının yanı sıra Türkiye Kadınlar Konseyi Genel Sekreterliği görevinde de bulunmuştur. 7 Aralık 1967 tarihinde vefat etmiştir.²⁶

Meclisteki Faaliyetleri

V. Dönem (1935-1939) TBMM'de Seyhan milletvekili olarak yer almıştır. 10 Şubat 1935 tarihinde aldığı seçim tutanağıyla 1 Mart günü meclise katılmıştır.²⁷ Mecliste yer aldığı süre zarfında İktisat Encümeni ve Maliye Encümeni'nde üye ve kâtip olarak görev yapmıştır. Milletvekili olarak "*Turist Gemilerinden Alınan Resimlerden Bazılarının Affına ve Bazılarının İndirilmesine Dair Kanun*", "*1936 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu*", "*Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinin 1937 Yılı Bütçesi*" ile Atatürk'ün ölümü üzerine milletvekillerinin duygu ve düşüncelerini dile getirebilmeleri için yapılan oturumda söz almıştır.

Turist Gemilerinden Alınan Resimlerden Bazılarının Affına ve Bazılarının İndirilmesine Dair Kanunun Görüşülmesi Esnasındaki Konuşması²⁸

Esmâ Nayman kanunun "*Türkiye limanlarına gelen hususi yatlarla münhasıran turist nakledib başka ticari muamelelerde bulunmayan turist gemileri ve ilmi hususatta kullanılan gemiler hususi kanunlarına ve nizamlarına göre*

²³ Güneş, **Türk Parlamento Tarihi**, s.639.

²⁴ "Saylav Namzedleri", **Türk Sözü**, 6 Şubat 1935. Atatürk'e Esmâ Nayman'ın adını Muzaffer Göker önermiştir. Süreyya Örgüevren'in yaptığı incelemenin olumlu sonuçlanması üzerine de milletvekili adayı yapılmıştır. Güneş, **Türk Parlamento Tarihi**, s.639.

²⁵ Vilayet genelindeki toplam ikinci seçmen sayısı ise 125'i kadın, 658'i erkek olmak üzere 783'dür. "Yeni Saylavlarımız", **Yeni Adana**, 8 Şubat 1935; "Saylav Seçimi Yapıldıktan Sonra", **Türk Sözü**, 10 Şubat 1935.

²⁶ Güneş, **Türk Parlamento Tarihi**, s.639-640. Esmâ Nayman, Adana milletvekili olarak uzun süre mecliste yer almış ve bu süre zarfında bakanlık da yapmış olan "*çarıklı politikacı*" lakaplı Kasım Gülek'in eşi Nilüfer Gülek'in teyzesidir. <http://www.kisiler.org/devlet-siyaset/fatma-esma-nayman-bilgi> Erişim tarihi: 16.11.2015.

²⁷ Tutanağı 7 Mart günü onaylanmıştır. Güneş, **Türk Parlamento Tarihi**, s.639.

²⁸ **Resmî Gazete**, S.3185 (18 Kânunuevvel 1935), s.5852.

alınmakta olan vize, müruriye, demir ve şamandıra resimler ile kılavuz ve römorkör ücretlerinden muaftır. Bu kabil gemilerden sıhhiye ve rıhtım resim ve ücretler ile fener resminin hazine hissesi yüzde elli indirilerek alınır” şeklindeki birinci maddesi görüşülürken söz almış olup şu konuşmayı yapmıştır.²⁹

“Arkadaşlar;

Memleketimiz kendisini tanıtmaya çalıştığı bir sırada bu kanunun getirilmesi çok yerindedir. Ancak ufak bir tadil teklif edeceğim.

İlmi ve fenni tetkikat için gelen gemilerden hiçbir resim alınmamasını teklif ediyorum. Esasen bu gemiler büyük tonda değildir, ufaktır. Hükümete temin ettiği varidat pek azdır, pek nadir gelir, sık sık gelmezler. Büyük para sarf eder, ilim için çalışırlar. Hazine bundan çok bir şey kaybetmeyecektir. Cumhuriyet hükümeti yapacağı bu tenzilatla ilme, fenne bağlılığını gösterecektir. Hususi yatlarla turist gemilerini müsavi tutmamalarını da rica ediyorum.

Sonra limanımızda 10 gün kalan bir gemi ile 6 saat veya iki üç gün kalan gemileri de bir tutmamalıyız. Çok kalan memleketimizi daha çok tanıtmaya hizmet etmiş olur. Alınacak rüsümün dereceli olmasını rica ederim. Bunun nasıl olacağını ise takdirinize bırakırım” diyerek sözlerine son vermiştir.

Esma Nayman konuyla ilgili bir de tavrını vermiştir. Tavrında ise “İlmi ve fenni tetkikat için lazım gelen gemilerden hiçbir resim alınmamasını ve hususi yat ve tesisat gemileri için yapılacak tenzilatın memlekette kaldıkları müddete göre dereceli olmasını teklif ederim” demiştir.

1936 Yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu'nun Görüşülmesi Esnasındaki Konuşması

Kanun dolayısıyla söz alan Esma Nayman, çocuk suçları ile suçları işleyen çocukların topluma kazandırılmasıyla ilgili görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:³⁰

“Arkadaşlar;

Bütün ileri giden memleketleri işgal eden, bir mesele haline giren mahkûmlar meselesi hakkında sayın adliye vekilinin verdiği izahatı şükranla karşılarım. Yalnız temas etmek istediğim bir nokta var. O da, memleketimizin suçlu çocukları meselesidir. Bizde bunun için şimdiye kadar maalesef hiçbir şey yapılmamıştır, yapılacağını adliye vekilimiz vaad ediyorlar. Çocuğun bir memleketin atisi, istikbali olduğunu ve cemiyetteki ehemmiyetini hepimiz takdir edersiniz. Suç işleyen bir çocuk ne dereceye kadar suçlu ve bu suçundan ne kadar mesuldür? Çocuğu birçok içtimaiyatçılar, ruhiyatçılar, doktorlar suçlu olarak kabul etmiyorlar. Sebebi, muhitinde, teşekkülündeki kusurunda arıyorlar. Bu her iki sebep, gerek muhitinin kötülüğü, gerek teşekkülünün noksanlığıdır. Bu, cezadan ziyade tedaviyi icab ettiren sebeplerdir. Sefalet, kötü bir muhit, fena bir teşvik, herhalde daha ziyade tedavi ister. Cemiyetin, suçlu bir çocuğa ceza vermesi değil,

²⁹ TBMMZC, 5. Devre, 1. İçtima, Cilt: 7, s.33.

³⁰ TBMMZC, 5. Devre, 1. İçtima, Cilt: 11, s.236-237.

bilakis ona el uzatmak, onu kurtarmak için çareler araması lazımdır, onu vatana daha faydalı bir fert haline koymak ve iade etmek lazımdır. Çocuk, ne olsa suçlu değildir. Onu suçlu yapan muhitidir, tekrar ediyorum, sefalettir. Bunlar fena misallerden kurtarılmak suretiyle, kabili islahıdır. Bizde suçlu çocukların gördükleri muamele, herhalde bir mücrimden hemen hemen farksızdır. Kimsesiz, aç kalmış, mesela üç gün aç kalmış, açlığını bastırmak için manavdan bir ceviz, fırından bir ekmek çalan bir çocuğa, bir ana katilinin, bir vatan haininin eline vurulan kelepçe gibi bir kelepçe vuruluyor, aynı hapisaneye sevk ediliyor ve aynı yerde yatırılıyor. Hapishanelerimizde suçlu çocuklarımız için yer yoktur. Suçu ne olursa olsun, ağır hapse mahkûm bir adamla aynı yerde kalıyor. Hapishanelerde biraz evvel dediğim gibi ayrı yer yok gibidir. Bazı hapishanelerde ayrı koşullar vardır derler, fakat bunlar ekseri ismen ayrıdır. Çocuklar büyüklerle daima hali temastadırlar. Bu ayrılık hiçbir vakit maksadı temin etmiyor. Henüz olmamış, tam teşekkül etmemiş bu küçük dimağların bu kötü muhitte alabilecekleri tesiri kolayca tasavvur edebilirsiniz.

Arkadaşlar;

Ceza Kanununun 54 üncü maddesi çocukların işledikleri fiillerin cezalarını birer birer saydıktan sonra “İşbu cezalar çocuklara mahsus yerlerde çektirilir” diyor. Buraya nazarı dikkatinizi celbederim. Hapishanelerde demiyor kanun. Çocuklar için hapishane kelimesini kullanmıyor, çocuklara mahsus yerlerde çektirilir diyor ve onlar için ayrı yer tahsis ediyor. Sayın adliye vekilimizden ricam şudur. Kanunun da emrettiği bu cemilenin tatbiki. Çocuklar için hapishane değil, bilakis hapishanelerden çok uzak ayrı yerler, onlara mahsus yerleri, muzır telkinlerden uzak, temiz muhitler. Yani bir kelime ile suçlu çocukları islah edecek evler, çocuk islahahleri. İslah evi derken eytamhane, hastane gibi bütçeye yük olacak müessese kastetmiyorum. Şimdilik pek az bir masrafla pek ufak mikyasta mütevazı bir çatı altında işe başlanabilir ve öyle başlanmasını teklif ediyorum. Emin olun ki bu pek çok paraya muhtaç değildir. Şimdilik bir başlangıç olmak üzere çok nüfuslu bir iki şehrimizde mütevazı bir çatı, bu işin ehli, çocuk psikolojisinden, sosyolojiden anlar bir müdür, iki hademe ve birkaç çocukla bu işe pekâlâ başlanabilir. Bu şekilde bir başlangıç yapılmış olur. İaşe tahsisatları zaten mevcuttur. Birkaç yatak da Hilâliahmer'den vesairenden temin edilir ve bütçeye çok yük olmadan bu işte ilk adım atılmış olur ve çok fayda temin eder.

Derhal işe başlanmasına bir mani olmayan bu çocuk islahhanesinden başka vekilimizden bir temennim daha var. O da çocuk mahkemelerinin ihdasıdır. Bu ilerlemiş her memlekette hemen hemen var gibidir. Bilhassa Amerika ve Belçika'da çok ileri gitmiş bir haldedir. Fakat her şeyden evvel ihtisas meselesi olduğundan bu zamana tabidir. Hazırlık yapmak lazımdır. Burada çalışacak hâkimler behemehâl çocuk psikolojisinden ve sosyolojide ihtisas peyda etmiş kimseler olmalıdır. Yalnız hâkim, avukat bu iş için kâfi değildir. Elemanları kolaylıkla bulabiliriz. Bu sahada çalışmak üzere yetişen coşkun Darülfünûn gençliğimiz vardır. Memnuniyetle çalışacak elemanları kolaylıkla bulabiliriz zannediyorum. Aynı zamanda pek yakında adliye vekilimizi, çocuk mahkemeleri ihdasını talep eden bir layiha ile buraya geldiğini görmek istiyorum” demiştir.

Sihhat ve İctimai Muavenet Vekâleti Bütçesinin Görüşülmesi Esnasındaki Konuşması

Esmâ Nayman, Sihhat ve İctimai Muavenet Vekâleti bütçesinin görüşülmesi sırasında da söz alarak düşüncelerini ifade etmiştir. Bu bağlamda konuya dair fikirlerini şu sözlerle dile getirmiştir.³¹

“Arkadaşlar;

Hepimiz çok iyi biliriz ki bir milletin en aziz sermayesi, en kıymetli varlığı nüfusedir. Siz bu hakikati herkesten iyi takdir edersiniz ve şimdiye kadar da ettiniz. İşte bu güvenledir ki bu husustaki düşüncelerimi muhterem heyetiniz huzurunda arz etmek cesaretini buldum.

Nüfus meselesi bir hayat meselesi olunca pek kolay anlaşılır ki nüfusun adedini çoğaltmak ve sonra efradı her manası ile terbiye ve takviye etmek vazifesi, hıfzıssıhha ve içtimaiyat, hatta siyaset ile meşgul olanlar için ne yüksek bir ülkü halini alır.

Filhakika bugün her ileri millet, nüfus siyasetini büyük bir ehemmiyetle karşılamış ve bu büyük milli sermayeyi çoğaltmak için her vasıtaya başvurmuştur. Aziz ve yüksek Cumhuriyet Türkiyesini bu değerli manzumenin başında saymakla en büyük iftiharını duyarım. Nüfus siyaseti tatbikatta başlıca iki esasa dayanır ve bu esaslar herkesçe malumdur. Birincisi çok çocuk dünyaya getirmek, ikincisi de doğanları ölümden kurtarmak, bilhassa sağlam büyütme.

Şimdi bir nokta daha kalıyor. Bahsettiğim bu ülkeye varmak için acaba ne yapmalı? İptida şimdiye kadar bu sahadaki milli muvaffakiyetlerimizi kısaca gözden geçirelim. Sayın sıhhat bakanlığının yorulmak bilmez faaliyet ve himmetiyle yurdun hayli köşesinde birçok mühim müesseseler kurulmuştur. Mesela doğum ve çocuk bakım evleri, sıhhat merkezleri, numune hastaneleri, numune dispanserleri gibi. Hıfzıssıhha kanununun bazı hükümlerine tebaan, vilayet hususi idareleri ile belediyelere, süt çocuğu muayene ve müşavere evleri, süt damlaları kurulması vazifesi verilmiştir. Kızılay'ın hasta bakıcı mektebi, Çocuk Esirgeme Kurumu, ana kucakları, süt damlaları vesaire. Malum olduğu üzere bu kurumların memleket içinde muhtelif kolları mevcuttur. Ancak yurdumuzun bugünkü hususu ile yarınki ihtiyaçları ve nüfusumuzun az vakitte çoğalması bakımından daha görülecek birçok işler ve yapılacak büyük ödevler olduğunu bir dakika dahi unutmamalıyız.

Arkadaşlar;

Gürbüz Türk çocuğunun yurt karşısında en zengin bir sermaye olduğunu anlayan Ulu Şef Atatürk, 1935 yılı açma nutkunda bize şu müjdeyi vermişti: Sağlık ve sosyal yardım faaliyetlerimiz önümüzdeki yıllarda genişleyecektir. Partimizin programında ise bu satırları okuyoruz: “Gelecek nesli sağlam ve gürbüz yetiştirmek.” Bu böyle olunca artık aziz vatanımızda çocuk koruma faaliyeti tamamı ile bir devlet meselesi mahiyetini almalı ve başlıca şiarlarından biri devletçilik olan

³¹ TBMMZC, 5. Devre, 2. İctima, Cilt: 18, s.229.

ve bu devletçilik prensibini, teşkilatı esasîye kanununda dahi tebarüz ettiren genç Cumhuriyet ve onun sayın sıhhiye vekâleti himmetli elini behemehâl bu verimli mevzua uzatmalıdır. Zira arkadaşlar, doğan çocuğu yaşatmak ana baba kadar belediyelerin, hükümetin, herkesin, bütün yurttaşların borcudur.

Arkadaşlar, dileğim şudur: Bütün Türk vatanında Türk çocuğu lehine umumi bir sıhhat ve koruma seferberliği istiyorum ve bunu isterken inanıyorum ki sadece bütün topraklarımızı dolduran vefakâr Türk analarının değil, memleketimizde her yeni mefhumu babalık eden vicdanlarımızın hissiyatına tercümanım” demiştir.

Atatürk'ün Ölümü Üzerine Yapmış Olduğu Konuşma

Atatürk'ün ölümü üzerine milletvekillerin duygu ve düşüncelerini dile getirebilmeleri için mecliste yapılan oturumda Esmâ Nayman da söz almıştır. Esmâ Nayman yapmış olduğu konuşmada duygu ve düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:³²

“Arkadaşlarım;

Uğradığımız felaket ve matem o kadar büyüktür ki hangi kelime ile ifade edilebilir. Hürmetle dinlediğimiz hatiplerin coşkun sözleri onun kaybıyla yanan bütün bir milletin kalbinden diline intikal etmiş samimiyet ve acı feyzanlarından başka nedir ki?

Uğrunda hayatımızı fedaya her zaman hazır olduğumuz yurdun aziz Atatürk'ü için ne kadar gözyaşı döksek, ne kadar yürek tüketsek gönlümüze az görünür. Çünkü teessürümüz o kadar büyüktür, derindir. Ancak bütün bu elemli ve kara günlerde görmekte teselli bulduğumuz şeylerden birisini arz etmek isterim. Milletimizin, büyük ve kıymet seçer büyük milletimizin matemî ile vakarı ve şerefi ile akliselimi el ele yürümektedir. İnanalım ki canımıza akıttığımız yaşlar, gözlerimizde hâsıl olanlardan bin kat fazladır. Ancak işte büyük milletimizin en değerli vasfı: Türkoğlu kalbinin acısı ile yurdunun emrettiği vazife karşılaştıkça mutlaka bunlardan ikincisinin sesini duyar ve derakab kulağını da, gönlünü de o tarafa verir. Hem bir ferde, hem bir kavme ebediyet namzetliğini vadeden bu yüksek vasfın kaç gündür yüksek tecellisini görmedik mi?

Arkadaşlar;

Atatürk'ün eserleri sayılmakla bitmez. Ancak bunların içinde bir kadın yurddaşın gönlünü ayrıca tutmuş olanlar vardır. Atatürk yalnız Türk milletinin değil, o milleti yetiştiren Türk anasının da şerefini kurtardı. Türk kadınlığının ona minnettarlığı sonsuzdur. Yalnız Türk kadınlığından değil, bütün dünyadaki kadın hukukunun kurtuluş tarihinde Atatürk bir medeniyet kahramanı diye anılacaktır.

Vaktile Türklük hakkında en karanlık düşünceler besleyen başlar, davalarının en mühim delili diye Türk kadınının halini ileri sürerlerdi. Bugün dünyanın en ileri gitmiş memleketlerinde dahi Türk kadınının medeni ve siyasi

³² TBMMZC, 5. Devre, 4. İçtima, Cilt: 27, s.31.

Tbmm'deki İlk Kadın Milletvekillerinden Esmâ Nayman ve Meclisteki Faaliyetleri / Erdem ÇANAK

durumunu görerek gıpta edenlerin adedinin ne kadar çok olduğunu bu arkadaşınız göz ile görmüştür.

Sırası gelmişken şunu da söyleyeyim ki layık olduğu hakları Atatürk'ün büyük dehası ile kazanmış olan Türk kadını, bütün milli ödevlerini ifa için hazırdır. Bundan zerre kadar şüphe edilmesin.

Teessürümün hududu yoktur ve sözle bitmez. Ancak huzurunuzda şu cümleleri yan yana getirmek için bana yardım eden tek kuvvet, bu vazife saatlerinin büyüklüğüne olan şuurumdur. Eğer o amil olmasa bu kadar da söyleyemezdim.

İfademe nihayet vermezden evvel büyük aziz şefi bütün Türk analarıyla, bütün dünya kadınlarıyla ve bütün Türk milleti ile yeniden tebci eder, muazzaz yurdumuza saadetler dilerim”.

Esmâ Nayman milletvekili sıfatıyla çeşitli toplantılara da katılmıştır. Bunlardan birisi de İstanbul'da düzenlenen 12. Uluslararası Kadın Kongresi'dir. Bu esnada bir de konuşma yapmıştır. Konuşmasında büyük harp biteli on altı yıl olmasına rağmen Avrupa'da yaşayanların on altı gün huzur yüzü görmediğini belirterek, “Nereye gidiyoruz?, Dünya nereye gidiyor?, Avrupa nereye gidiyor?” Sorularına cevap vermeye çalışacağını dile getirmiştir. Bu bağlamda barışı sağlamanın yolunun emniyeti sağlamaktan geçtiğini, Avrupa'da emniyet tekrar kurulmadıkça gözüken akıbetin savaş ve ihtilal olduğunu, umumi bir Avrupa muharebesinde ise kazanan ve kaybeden hatta bitaraf kalabilenler de olsa bütün Avrupa'nın felaketi ve sükûtu ile neticeleneceğini, hatta idare olunmağa maruz kalacağını, bu akıbeti düşünmenin bile insanların aklını başına toplayarak biran evvel müsavat, emniyet ve sulh içinde hep birlikte yaşamının yolunu bulmağa sevk etmek için kâfi olduğunu, bütün bu vaziyet içerisinde Türklerin günün verebileceği azami inan ve emniyetle istikbale gittiğini ve her Türk vatandaşının sınıf ve cins farkı olmaksızın her gün birbirini daha iyi anlayan, daha iyi saran bir sıcaklıkla birbirine yaklaştığını ve ulusun bir sevgi ve kuvvet kütlesi halinde birbiri ile kaynaşan yığın haline geldiğini ifade etmiştir.

Ayrıca Türklerin dış sulhu, kendisi için olduğu kadar bütün insanlık âlemi için istediğini, harp afetini uzaklaştırmak için en derin ve samimi duygular içinde çalıştığını, Türklerin elinden çıkmayacak bir harp ve bilhassa gelecek nesillerin huzur ve saadet dayanağı olan varlığına ve istikbaline bir tecavüz hadisesi karşısında da bütün gücünü kullanmak için hazır bulunduğunu dile getirmiştir.³³

Esmâ Nayman 1936 yılında gerçekleştirilen Üçüncü Türk Dil Kurultayı'na da iştirak etmiştir. Hatta bu esnada kurultay sekreterliği görevini ifa ettiği gibi Güneş-Dil Teorisi ve Dil Karşılaştırmaları Komisyonu'nda da görev almıştır.³⁴

³³ **Aydın Tarihi**, S.17 (Mayıs 1935), s.40-42.

³⁴ **Üçüncü Türk Dil Kurultayı 1936 (Tezler, Müzakere Zabıtlar)**, İstanbul 1937, s.5, 30, 343.

SONUÇ

Türk kadını, 1934 yılında verilen milletvekili seçme ve seçilme hakkıyla birlikte milletin en üst temsil makamı olan TBMM'de yer almaya başlamıştır. Bu hakkın ilk kullanıldığı 1935 yılındaki milletvekilliği seçimi ile 1936 yılındaki ara seçim neticesinde ise meclise 18 kadın milletvekili girmiştir. Bu durum kadınlara yönelik inkılâbın göstermelik bir düzenleme olmadığını da ortaya koymuştur. Seçim neticesine göre mecliste yer almaya hak kazanmış olan kadın milletvekillerinden birisi de Seyhan'dan seçilmiş olan Esmâ Nayman'dır.

Ancak bu noktada TBMM'de milleti temsil etmeye hak kazanan 18 kadını diğer kadınlardan farklı kılan ne gibi özellikleri vardı da milletvekili adayı olarak gösterildiler sorusu akla gelmektedir. Bu hususta Esmâ Nayman örneğinden hareket edilecek olunursa onun aldığı eğitimle, ülke meselelerine karşı olan ilgisi ve duyarlılığı ile cumhuriyet kadınına mecliste layığıyla temsil edecek birisi olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Nitekim Esmâ Nayman, ilmi ve fenni araştırma için Türkiye'ye gelen gemilerden ülkenin tanıtımına katkıda bulunacağı gerekçesiyle vergi alınmaması ile suç işlemiş olan çocuklara yönelik yaklaşımı ve çözüm önerilerinin yanı sıra 12. Uluslararası Kadın Kongresi'nde Avrupa'nın içinde bulunduğu duruma dair yapmış olduğu tespitlerle farklılığını net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu açıdan Esmâ Nayman'ın kendisine güvenenleri yanıltmadığı söylenebilir. Nitekim Esmâ Nayman başta olmak üzere bütün kadın milletvekilleri mecliste göstermelik olarak yer almayarak toplumun önemli sorunlarına bir kadın ve anne duyarlılığı ile yaklaşarak meclisteki varlıklarını fikren de hissettirmişlerdir. Bu açıdan sahip oldukları siyasal hakkın gereğini layığıyla yerine getirerek Türk siyasi hayatında ciddi bir farkındalık yaratmışlardır.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

Ayın Tarihi (1935)

Resmî Gazete (1933-1935)

TBMM Albümü (1920-2010), C.I (1920-1950), Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara 2010.

TBMMZC, 1. Devre, 4. İçtima, Cilt: 28; 5. Devre, 1. İçtima, Cilt: 7; 5. Devre, 1. İçtima, Cilt: 11; 5. Devre, 2. İçtima, Cilt: 18; 5. Devre, 4. İçtima, Cilt: 27.

TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara 2012.

Sürelî Yayınlar

Akşam (1934-1935)

Cumhuriyet (1934-1935)

Türk Sözü (1935)

Tbmm'deki İlk Kadın Milletvekillerinden Esmâ Nayman ve Meclisteki Faaliyetleri / Erdem ÇANAK

Ulus (1934)

Yeni Adana (1935)

Kitaplar ve Makaleler

ARGUNŞAH, Hülya, *Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal*, Timaş Yayınları, Ankara 2002.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II (1906-1938), Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1997.

AVCI, Cemal, *III. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000.

BİÇİCİ, Mehmet, "Gaziantep Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1923-1950)", *Asia Minor Studies*, S.5 (Ocak 2015), s.15-33.

BOZKIR, Gürcan, "Türk Kadın Birliği", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları*, S.9-10 (2000), s.99-116.

ÇAVDAR, Tevfik, *Müntehib-i Sani'den Seçmene*, V Yayınları, Ankara 1987.

GÜNEŞ, İhsan, "1923 Seçimlerinde Oylar Nasıl Kullanıldı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Muammer Aksoy'a Armağan, C.XLVI (Ocak-Haziran 1991), s.253-264.

....., *Türk Parlamento Tarihi, V. Dönem (1935-1939)*, C.II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 2001.

GÖKÇİMEN, Semra, "Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi", *Yasama Dergisi*, S.10 (Eylül-Aralık 2008), s.5-59.

GÜVENİR, Murat, "Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.37, S.1 (1982), s.215-250.

KILIÇ, Selda, "1876 Meclis-i Mebusanı ve Seçim Hazırlıkları", *OTAM*, S.30 (2011), s.27-40.

KURNAZ, Şefika, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadınların Eğitimi", http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/14.htm.

ÖNDER, Mehmet, *Atatürk Konya'da*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1989.

SEZER, Ayten, "Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Faaliyetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S.42 (Kasım 1998), s.889-905.

ŞAHİN, Cemile, *Türk Parlamentosunda Kadın Milletvekilleri (1935-2007)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2010.

TOPRAK, Zafer, "Halk Fırkasından Önce Kurulan Parti, Kadınlar Halk Fırkası", *Tarih ve Toplum*, S.51 (Mart 1988), s.30-31.

Tbmm'deki İlk Kadın Milletvekillerinden Esmâ Nayman ve Meclisteki Faaliyetleri / Erdem ÇANAK

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, C.I, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

TUNÇAY, Mete, *T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması*, Cem Yayınevi, İstanbul 1992.

Üçüncü Türk Dil Kurultayı 1936 (Tezler, Müzakere Zabıtlar), İstanbul 1937.

ZİHNİOĞLU, Yaprak, *Kadınsız İnkılâp, Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*, Metis Yayınları, İstanbul 2003.

Elektronik Kaynaklar

<http://www.biltek.tubitak.gov.tr/bilgipaket/biliminsanlari/turkbilimadami/S-333-56.pdf>

<http://www.kisiler.org/devlet-siyaset/fatma-esma-nayman-bilgi>